

Zvláštní znamení touha

19. 8. 2015

Dějiny trampingu jsou vlastně dějinami českého národa za uplynulých sto let. Je v nich vše – nabytá svoboda i její opakovaná ztráta, prosperita i krize, budování a zapomínání demokracie, drobné lidské osudy, selhání, kolaborace, ale i velká hrdinství. Tramping se totiž nějak dotkl každého z nás. Je tady s námi už sto let. Třináctidílný dokumentární cyklus scenáristy Fedora Skotala a režiséra Václava Křístka od 2. září každou středu ve 21.55 hod. na ČT2.

Fedor Skotal: Ostatně jsem šťasten, že jsem tramp

Kde jsou kořeny českého trampingu? A do jaké míry jde o národní fenomén?

Dějiny trampingu jsou vlastně dějinami českého národa za uplynulých sto let. Je v nich vše – nabytá svoboda i její opakovaná ztráta, prosperita i krize, budování a zapomínání demokracie, drobné lidské osudy, selhání, kolaborace, ale i velká hrdinství. Tramping se totiž některým ze způsobů dotkl každého z nás. Je tady s námi už sto let. Ty pramínky vedoucí ke vzniku tohoto fenoménu se stékaly, na počátku minulého století zde byl významný vliv skautingu, amerického hnutí Woodcraft E. T. Setona, kupodivu i křesťanské YMCA, kterou za první světové války poznal v USA T. G. Masaryk a po vzniku republiky ji k nám pozval. Mladí američtí křesťané k nám přinesli sporty, které jsme neznali, např. basketbal, ale i informace o americké historii a reáliích. Byl zde vliv němých filmových kovbojek s Tomem Mixem a dalšími hrdiny, Londonových románů... Ale především jakýsi národní romantismus. Vidím souvislosti až k romantikům typu K. H. Máchy, který ostatně už také jezdil stopem – formanskými potahy. Tramping je československý endemit jaksi nepřenosný jinam. Je na všech kontinentech – ale zanesli ho tam krajané. Emigranti, ti pouťovníci, i nejpočetnější skupina exulantů po srpnu '68. Ale týká se to jenom jich, jejich děti jsou až na výjimky Američané, Australané, Kanadáné... Krajané v zámoří se domluvili, že vůbec poslední celosvětový potlach bude v americkém Texasu v roce 2018. Sto let od vzniku Československa, krajané žijící ve světě to vnímají zvláště citlivě. A padesát let od jejich většinového odchodu do exilu. Má to jednu okolnost – jestli se dožijí. Jestli ten potlach bude mít kdo připravit.

Do jaké míry je fenomén českého trampingu zmapován (odbornou literaturou, dokumentárním filmem, atd.)? Vnímáte cyklus Zvláštní znamení touha jako splátku určitého dluhu, který v této oblasti máme?

Existuje jediná souhrnná literární práce, Dějiny trampingu Boba Hurikána z roku 1940. Po listopadu začaly vycházet práce regionálních historiků a badatelů, které se ale týkají toho kterého regionu a rozhodně jich není mnoho. A také je zde nedoceněná práce autorů Waice a Kossla Český tramping 1918 – 1945. Právě v tom je náš dokumentární televizní cyklus ojedinělý – shrnuje na daném prostoru století trampingu i se všemi průvodními jevy a disciplínami. Natočili jsme mnohem víc materiálu, než se dalo použít a já doufám, že se k nim ještě Česká televize vrátí. Dostal jsem také velkorysou nabídku od významného pražského nakladatelství a začínám předělávat televizní cyklus do knižní podoby. Kniha by měla vyjít příští rok.

Jak vidíte budoucnost trampingu? Vydrží v nezměněné podobě, nebo se budou trampové transformovat do jiných typů subkultur?

Tramping se celou dobu své existence mění, vyvíjí. Ten prvorepublikový je na první pohled trochu módní, operetní, bezstarostný... Byl ale i politický, v jeho řadách lovili národovci, komunisté i čeští fašisté. Tramping byla významná společenská síla a významný elektorát voličů. Jaksí to nepochopili komunisté po Únoru – tramping je dodnes většinově dělnický, proletářský. Jenže komunisté v něm viděli silného vnitřního nepřitele. Podle dostupných materiálů se ho soudruzi báli proto, že trampové jsou dobře vybaveni a vycvičeni pro pobyt v přírodě. Dovedou v přírodě žít a přežívat. Jsou schopni se do několika hodin shromáždit na jednom místě. Armádě i policii by to trvalo daleko déle. Bylo to

jediné hnutí, které si s komunisty nikdy nezadalo, nezačlenilo se do Národní fronty. Komunisté se k trampům obecně chovali brutálněji, než Němci za protektorátu. Ministerstvo vnitra v padesátých letech vypracovalo komplexní program na potlačování, zastrašování a provokování trampů k veřejnému vystoupení proti režimu. Masakrovány byly tiché potlachy v lesích, k brutálním zásahům docházelo i na nádražích a v místech, kde se trampové shromažďovali. Když začaly být po listopadu lesy vráceny původním majitelům a my jsme do nich dál jezdili, pořád jsem cítil v noci ten strach z toho, že mě vzbudí běsnící psi bez náhubků, ozbrojení a nervózní policajti a opilí milicionáři. Ti na kuráž fasovali rum. I v srpnu 1969. Dodnes jsem se toho strachu nezbavil, je ve mně, ale už je menší. Nebo mi už na některých věcech tolik nezáleží.

Přežije tramping v nové době?

Tramping byl mimo jiné hrou na svobodu v době nesvobody. Způsobem vnitřní emigrace. Dnes ale nemusíte hledat Klondike na Brdech, můžete si sbalit bágl a na Klondike odletět. Trampové stárnou, odcházejí. Jsou názory realistů a pak parta vášnivých romantiků, věřících, že tramping tady bude dál. K mému překvapení se k nim začínám přiklánět. Věřím, že je možná renesance trampingu. Možná to naše televizní dílko bude jedním z momentů, které začínají věci měnit. Je to možné, věřím tomu.

Jaké jsou, podle Vašeho názoru, hodnoty trampingu?

Má své rituály, zvyky, obřady, které se vyvíjely řadu let. A je nositelem mocného morálního kodexu, těžko ovšem přenosného jinam. Trampové si pomáhají, kamarádství je nadevše. Dělí se o poslední patku chleba, kolikrát jsem to sám na čundru zažil. Funguje to, ale nepochodíte s tím v civilní společnosti. Obraz trampingu velmi zatemnil minulý režim. Jenže ono to není jen o tom sbalit usárnu a jet se vyspat pod širák. Tramping má své filozofické pozadí, pomohl rozvoji řady odvětví – od sportu po kulturní disciplíny. Ztracenkáři hráli v Osvobozeném divadle, na osadu za nimi jezdily filmové a divadelní hvězdy, vznikly desítky trampských operet a stovky písní... Měl a má i svou literaturu, svého pozapomenutého levičáka Gézu Včeličku i pravičáka Boba Hurikána – Josefa Peterku. Má svou publicistiku, své trapsavce, legendární festival Porta začínal v roce 1967 jako hudební festival většinou trampský... A samozřejmě úžasnou hudební tvorbu, sahající od dvacátých let do současnosti.

Co vás při tvorbě cyklu překvapilo, změnilo Váš dosavadní pohled na subkulturu, nebo na její části?

Jsem tramp a znám dobře to prostředí. Spíš mě překvapilo, s jakým porozuměním s námi krajně nedůvěřiví trampové spolupracovali. Předloni v polovině června jsme měli první poradu štábu na Kavčích horách. Téma – kam pojedeme. Tiše jsem řekl – Ztracenka slaví v sobotu devadesát pět let. Kolegové se na mě dívali a pak režisér Vašek Křístek řekl – tak někomu zavolej! Zavola jsem šerifovi Frantovi Hackerovi a měl trochu stažené hrdlo. Klidně se mohlo stát, že ne ani tak mne, ale Českou televizi prostě pošle do háje. Franta mě pozorně vyslechl a pak řekl – tak přijedte. A dodal – Děkuji! Franta Hacker je muzikant, kapelník K. T. O., s Waldou Matuškou opakovaně hráli v Nashville i jinde ve světě, a zná význam médií. Je ale taky tramp. Starotramp, jak sám říká. A tato první klapka a pak ty další nám začínaly otevírat další dveře. To už v nich stáli kamarádi trampové a v tom typickém pozdravu jsme si zalamovali palce. I štáb se to rychle naučil. Ostatně štáb – režisér Václav Křístek je nejen renoméovaný filmový a televizní tvůrce, má i dar samozřejmosti. Všem na place tyká, a není to nadřazené. Řekl bych – je to trampské. V trampingu taky nezáleží na věku, na stáří, na postavení... A kameraman Karel Slach je nejen legenda ve svém oboru, ale on je takový zakuklený bohémský Matěj Kuděj. Sympatizant. V minulosti jsem ho párkrát vytáhl na potlach třeba do Jihlavy.

Jakým způsobem jste postupoval při práci na cyklu Zvláštní znamení touha? Kde jste hledal, s kým jste se radil? Jak se mapuje nezmapovaný fenomén?

Musím znovu poděkovat Nadaci Český literární fond. Obrátil jsem se na ně – a dostal stipendium. Velmi mne to překvapilo. Víím ale jedno a veřejně to říkám – to stipendium jsem nedostal ani tak já, dostalo ho to téma. No a pak už to bylo o studiu a scházení se s příštími účinkujícími. Jsem novinář a scenárista a ten sběr materiálů je krásná, ale rutinní práce. S řadou účinkujících jsem se znal, některých jsem se ani nemusel ptát na jejich názory, znal jsem je z čundrů, rovnou jsem je psal do scénáře a pak jim ten scénář poslal ke konzultaci. Jiné osobnosti jsem poznával, třeba prof. Marka Waice z Univerzity Karlovy. Ale nebylo to zase tak úplně snadné, byl to skoro rok života a já nevěděl, jestli to všechno nepišu do šuplíku. Nebýt stipendia, určitě bych se do tak rozsáhlé práce nepustil.

Byl, nebo je, tramping nějakým způsobem organizován? Minulý režim měl rád vše pod kontrolou...

Trampové se čas od času organizovali sami, ale moc dlouho to nevydrželo. Podstatou trampingu je svoboda, volnost, nezávislost minimálně v mezích daných okolností. Totalitní moci se to nepodařilo nikdy, i když se o to dost snažila. StB měla důmyslný systém pronikání agentů do trampských řad. Po srpnu '68 a následující vlně emigrace pak ti agenti často odcházeli mezi krajany ve světě, byli už etablovaní mezi trampy, kteří v nových podmínkách vytvářeli poměrně silné komunity. Celý rozsah té fízlovské hrůznosti se ale asi nikdy nedozvíme. Bylo by to velmi smutné čtení.

Kdy se člověk stane trampem? Musí být součástí nějaké osady? Musí spát pod širákem? Jaká je vlastně definice trampa? A kdy člověk přestane být trampem?

Nechci, aby to znělo jako fráze, ale trampem se člověk stává srdcem. V 60. letech minulého století u nás bylo podle údajů MV ČSR jen v českých zemích na dvě stě tisíc trampů. Tramping se znovu vzmohl k pokojné rezistenci proti režimu, byla nádherná sixties... V té době jezdil asi každé mladé kluk, protože jezdila jeho parta ze školy, z ulice. A pak šli ti mladí trampové na vojnu, oženili se - a skončili. Tak třeba vznikly legendární pražské Paběrky, původně Paběrky pražských osad. Jezdí dodnes a je jim sedmdesát a více let. Jenže pak ke stáru se i tito bývalí trampové začínají vracet. Začínají chodit na sleziny, na jednodenní výlety s Old Boys v Brně či Čtvrťkaři v Praze... Tramping asi v člověku zůstane, zanechá nějakou stopu. Tramping se opravdu asi v nějaké formě dotkl každého z nás.

Mezi trampy se často objevují přezdívky, nezřídka jde o anglická, resp. americká jména. Máte i Vy nějakou trampskou přezdívku? Jde o jeden z příznaků obecného příklonu českých předlistopadových trampů v americkém, mnohdy idealizovaném a zromantizovaném, kulturně sociálním modelu „on the road“?

Ty přezdívky většinou nějak vznikají, málokdo si ji vybere sám. A pokud ano, nikdo mu tak neříká. Mně se říká Nuť, taky jsem si tu přezdívku nevybral, ale nikdy jsem se jí nechtěl zbavit. Vliv USA byl nejen v počátcích trampingu mimořádně silný. Tramping a jeho rozvoj po roce 1918 nejsou bez souvislostí. Je symptomem té doby, skončené strašné války, radosti ze svobody, ze vzniku samostatného státu, prosperity, volnosti... O vznik Československa se zasloužil i americký prezident Wilson, byla po něm pojmenována náměstí a nádraží, stavěny sochy... Americká ústava se stala předobrazem ústavy svobodného Československa, a těch souvislostí bylo daleko víc. Za dvacet let na to přišli Němci a po nich komunisté – a jejich protivníkem, opakem té totality, zase byl Západ a Spojené státy. To vše se odráželo nejen v trampském světě. Myslím, že národ nevěří na blanické rytíře, ale k Západu opakovaně vzhlížel s nadějami. Ne vždy oprávněně, to víme. Ale lepší volba nebyla, geneticky patříme na západ. Čtyřicet let se zpívalo po hospodách Až k nám přijdou hoši z Júesej. Vzpomínáte na průjezd amerických Dragounů před několika měsíci? To vzchopení se části našeho národa, která jim šla zamávat?

Každá subkultura má své legendy, svou vlastní mytologii a – v případě trampingu asi především – orální historii. Bude se cyklus zabývat i těmito aspekty? Můžete uvést příklad takovýchto legend a bájí?

Tramping nemá svou mytologii, jak bychom si ji asi představovali. Má svou historii, a ta je po generace tradována. Český i slovenský tramp, abychom nezapomínali na naše slovenské kamarády, kteří se rovněž natáčení zúčastňovali, má živou paměť. Zpravidla každý tramp zná více či méně trampskou historii i její významné postavy. Je to i součástí jeho identity. Pro řadu kamarádů se stal tramping životní náplní, životní filozofií. Dal jejich životům obsah. Proto asi pro ně bude tento souhrnný televizní dokument víc, než Simpsonovi v podvečer. Je to dokument také o nich.

Co vám dal tramping?

Kamarádství, jež trvají nebo přinášejí zklamání. Ambivalentní pocit vzdoru a protestu v těch minulých dobách. Obecně svobodu, která ale nebyla absolutní. Stejně jako Marko Čermák, Wabi a Miki Ryvolové, Honza Vyčítal a další jsem měl i svou profesní dráhu. V ní jsem svobodu necítil a tramping mi to vyvažoval. Honza Vyčítal mi v těch minulých dobách, kdy se ještě psalo na papír, napsal – za vše, čeho jsem dosáhl, vděčím trampingu. Občas tu větu cituji, ale nikdy jsem ji úplně nerozuměl, můžete si ji vyložit tak i onak. S pokorou dnes říkám – jsem šťastný, že jsem tramp. Poslední léta až příliš pracuji, ta práce přichází a já si ji vážím, ale nejvíc ze všeho si přeji jít jen tak krajinou s usárnou na zádech. Dokud je čas, i ten se krátí. Můžete, ale nemusíte tomu rozumět. Můžete to ale někdy zkusit.

Fedor Skotal je novinář, scenárista a publicista. Se scenáristikou začínal v brněnském studiu ČST, připravoval cyklické pořady jako *Televizní klub mladých*, *Studio kamarád*, *Hudební studio M*, solitérní dokumenty i velké zábavné pořady – *Zpívá celá rodina*, *Manželský pětiboj* aj. Půlhodinový dokument *Hrad a jeho legendy* (slavné útěky ze Špilberku) patří mezi stálice vánoční obrazovky.

Šéfredaktor kulturního měsíčníku *B revue* (1990 – 1992), šéfredaktor společenské revue ... *And You*, vycházející anglicky a česky (1993 – 1998). Producent a režisér samostatných dokumentů – *Poslední setkání* (2005), *Krvavý potlach na severu* (2010, oba s trampskou tematikou), na který finančně přispěl Václav Havel. Dvacet let spolupráce s Českým (Československým) rozhlasem. Je spoluautorem knihy *Legendy folku a country*. Fedor Skotal je mj. šéfredaktorem internetového časopisu *Music Open*, v němž publikují přední čeští (i slovenští) autoři.

Tramp, začínající jezdit v druhé polovině 50. let minulého století, ve svých 18 letech guvernér Svazu brněnských osad *Zlaté údolí* (1960). Spoluautor prvního trampského rozhlasového vysílání v roce 1969 – cyklického pořadu *Trampské lokálka* z brněnského studia Čs. rozhlasu. Od 60. let člen štábu festivalu *Porta*, soupevník *Wabiho* a *Mikiho Ryvolvy*, *Kapitána Kida* – *Jaroslava Velinského*, *Honzy Vyčítala*, *Marko Čermáka* a dalších velkých trampských osobností. Pochází z Brna, ale už dvacet let žije zprvu v Praze, nyní kousek od Prahy. Dosud aktivní tramp.

Režisér Václav Krístek: V lese vás vždycky napadnou užitečnější myšlenky, než ve frontě na D1

Co Vy a tramping? Jaký máte vztah k tomuto českému fenoménu?

Abych se přiznal, pocházím z trochu jiného subkulturního okruhu: my jsme své kytary velmi často zapojovali do zesilovače. Můj vztah k trampům byl ale vždycky kladný – tím nehlubším pojítkem byla určitě láska k přírodě a české (a moravské, slezské i slovenské) krajině. A vždycky mne fascinovalo, jak se jí zmocňovali pojmenováním míst – další mně blízká vrstva vnímání krajiny.

Změnil se nějak Váš vztah k trampingu po natáčení cyklu?

Objevil jsem spoustu hrozně fajn lidí, spoustu míst a začal si ještě víc vážit toho, čeho si váží oni. Ale už nechci mluvit v kategorii já – oni. Dělal jsem ten cyklus jako jeden z nich (však jsme většinou vousatí dědci).

Co Vás na komunitě trampů nejvíce překvapilo?

Jak byli mnozí z nich na počátku ostražití a nedůvěřiví – tramping se svou podstatou příliš nesnese s masmédií. A jak pak brzo nedůvěra zmizela a my se zcela bezprostředně stali jedněmi z nich. Je ale potřeba říci, že Fedor – autor scénáře – je starý tramp, tak nám všude otevíral dveře.

V minulosti jste se režijně podílel na cyklu Fenomén Underground. Jaké jsou souvislosti, podobnosti a rozdíly mezi zástupci undergroundu a trampy?

Natočil jsem i druhou polovinu seriálu Bigbít. Takže cyklus o trampech je pro mne logickým pokračováním mapování vyhraněných subkultur za minulého režimu. Všechny tři komunity se navíc často prolínaly, bigbíťáci a trampové vypadali v 70. letech v podstatě stejně: zelené bundy, džíny, dlouhé vlasy a vousy. A každý bigbíťák byl někdy na vandru (a skoro každý tramp asi na rockovém koncertě). Společným znakem byla snaha vytvořit si a uchovat vlastní svět, ve kterém se dalo žít. Každý podle sebe, ale všichni taky v hospodách IV. cenové kategorie.

Jaké setkání nebo místo z natáčení cyklu na Vás udělalo největší dojem?

Krásných setkání a nádherných míst bylo hodně. Kdybych jmenoval jedno, bylo by to nespravedlivé vůči těm ostatním.

Jak vidíte budoucnost českého trampingu? Zanikne, nebo se transformuje do nového typu komunitního života?

Časy se mění, svět už není, co býval – v dobrém i zlém. Ale dokud si nezničíme naši tak neuvěřitelně rozmanitou krajinu, budou do ní lidé vyrážet, aby si odpočinuli od civilizace. V lese vás vždycky napadnou užitečnější myšlenky, než ve frontě na D1.

Jak probíhá natáčení u takto nezmapovaného tématu? Předpokládám, že jste asi museli často zasahovat do scénáře...

Fedor napsal scénář jako téměř vědecký manuál: však z něj chce vytěžit knihu. Drželi jsme se témat a vyráželi na předem domluvená místa, kde se konaly potlachy, setkání, nebo jen sezení u ohně a tam už jsme se přizpůsobovali náladě a atmosféře. Podoba každého dokumentu ale vzniká až ve střížně, nikdy se dopředu neví, co život přinese.

Jaká je ambice projektu Zvláštní znamení touha? Vnímáte jej jako splátku určitého dluhu, který vůči tak zásadnímu fenoménu, jakým je tramping, máme?

Cyklus je – jak doufám – splátkou určitého dluhu. Ale jen splátkou. Nejde ten dluh zaplatit celý a jednou provždy. K mé lítosti jsme kvůli časovému limitu nemohli zmapovat ještě víc osad, příběhů, míst a krajin, ale to by byla práce ne na tři, ale na třicet roků.

Přehled jednotlivých dílů

Tam nahoře v Proudech je nebezpečno

Tramping nevznikl v roce 1918, jak se někdy říká, on zde byl už před první světovou válkou. Byl zde i v jejím průběhu – zběhové, tzv. zelené kádry, se skrývaly v lesích na místech, kde po válce často vyrůstaly první osady. Jak říká historik – tramping byla první česká subkultura se všemi průvodními znaky. Byl i velice módní záležitostí, ale to trochu předbíháme. Jací byli první trampové? Jak je vidí dnes americká novinářka a filmařka, která o tomto fenoménu natočila dokument, naučila se kvůli tomu česky a potom zase česky zapoměla? Nejen ona vidí v českém trampingu vliv své vlasti, Spojených států. Známý trampský písničkář a sběratel tvrdí – pravlastí trampů je Amerika. Není to ale trochu zjednodušené? A jak to bylo s tou tajemnou osadou nahoře v Proudech, jejíž členové prý stříleli po každém příchozím?

Osady staré zas

Jevy předcházející masový tramping byly v regionech zaznamenávány už od roku 1912. První doložená trampská výprava do Svatojánských proudů na Vltavě nad Prahou se konala v roce 1916. O dva roky později, po skončení války a vzniku samostatné Československé republiky, tamtéž vznikla první a ve své době nejslavnější osada – Ztracená naděje. Pojdme se podívat na 95. výročí této osady, na kterou jezdily filmové hvězdy a populární umělci, a jejíž členové hráli v Osvobozeném divadle... Když se postavíte na břeh přehrady, která zde připomíná spíš řeku, Svatojánské proudy jsou dole pod vámi. Hluboko pod vámi, dobrých třicet metrů. Trampská kolonizace se zatím šířila dál – na říčku Kocábu, na Brdy, do povodí Berounky... V Pavlíkově dokonce trampskou osadu založili tamní sedláci a v sobotu chodívali do své vlastní trampské hospody. Alespoň to tvrdí historik.

Proti proudu potoků

Brněnští trampové vyráželi tehdy ve 20. letech minulého století za zvuků kytar proti proudu řeky Svratky daleko za město, do malebného údolí pod Kníničkami, a postupně dál, na Bílý potok... Místa prvních campů zalila studená voda Brněnské přehrady. Tamní sběratel tvrdí, že první tramping na

jihu Moravy byl zaznamenán v místech dnešní Vranovské přehrady. A s Čechošvýčarkou a světoběžnicí Lilly jsme se zajeli podívat na někdejší poutní místo moravského trampingu na řece Jihlavce pod Kozlany – a stanuli na břehu Dalešické přehrady. Tento díl by se také mohl jmenovat Pod hladinou přehrad. Jenže je zde slavná brněnská osada Rowers, slavící 70 let svého trvání, a vzpomínky na skvělou generaci prvorepublikových hudebních skladatelů a sbor Zelená sedma – swingové dědictví je v tvorbě i interpretaci Brňáků stále silně patrné. Těžko se někde hraje lepší trampská muzika.

Po řece Vltavě pluje indián

Mobilní trampské muzeum Freda Jedličky eviduje na 10 tisíc trampských osad a šest tisíc trampských písniček. Obojího bylo zaručeně víc – ale která písnička byla první? Podle všeho Indián z pera Josefa Rösslera - Ořovského, velkého inspirátora trampingu. První kytara byla donesena na Ztracenku v roce 1919, do té doby se hrávalo na hřebeny a foukací harmoniky... Přichází boom trampských sborů, trampských operet, gramodesek, které se natáčely v Berlíně... Ztracenkář Jarka Mottl hraje se svou partou v Osvobozeném divadle, píše *To neznáte hadimršku* pro Vlastu Buriana, píše první z desítek operet...

Posázaví není Arizona

Asi bylo otázkou času, kdy mezi trampy a spořádaným měšťanstvem vypukne otevřený konflikt. Jeho vrcholem byla v roce 1931 tzv. Kubátova vyhláška, zakazující společný pobyt chlapců a dívek v přírodě. Protestního mítinku se zúčastnilo na deset tisíc trampů, mezi kterými už své sítle rozhazovali čeští fašisti a komunisti. Vyhraňuje se i převážně levicový tramping – na jedné straně stojí spisovatel a komunist Géra Včelička, na druhé straně písničkář a sportovec Bob Hurikán, údajně apolitický, ve skutečnosti spíš pravicový. Jaroslav Jan Paulík píše dodnes působivý první trampský román *Arizona*, vycházející proslulé *Rodokapsy*, trampingu se chápe i hraný film a režisér Karel Lamač.

Světový rekord v Údolí oddechu

Průkopníci stárnou a zakládají rodiny. Místo stanů si staví chaty, život na osadách se začíná podobat rodinné rekreaci. Jak vzpomíná pamětník – aby se někdejší zálesáci neupili k smrti, začínají sportovat. Vzniká trampský sport, který v dalších letech zplodí řadu reprezentantů a olympioniků. A vzniká fenomén chatařství, postupně měnící ráz krajiny. Vzniká i nový sport, šířící se dál do světa – nohejbal. Půl století se hraje fotbalový turnaj u Lhotky na Brdech, a vrací se k původní recesi – fotbalisté hrají v kostýmech nebo v kanadách a s ušárnami na zádech. Vznikají sportovní osady. Při 80. výročí slavné Askalony na Kocábě nám pivo čepoval mistr světa v nohejbalu. Chutnalo skvěle. V Údolí oddechu padl už ve 30. letech světový rekord v běhu na sto metrů. Čas pod 10 sekund by byl světovou senzací, kdyby trať měřila sto metrů a nevedla z kopce.

Tam, kde je pořád rvačka

Ve Španělsku vypuká občanská válka a bojovat tam odjíždějí zástupy trampů. Jedou s kytarami na bezvadný hispánský čundr – bez výcviku, proti tankům. Schyluje se ke strašné válce, v které budou čeští a slovenští trampové bojovat prakticky na všech bojištích – na západní i východní frontě, na Blízkém východě, v Africe... Pár mariňáků dokonce i v Pacifiku. Tuzemský trampský odboj organizuje trochu romanticky Bob Hurikán, trampové Packard a Broches umírají v koncentráku. Jejich camp Zlaté dno na Brdech se po válce mění v pietní místo, zasvěcené obětem války i obětem komunismu.

Anglická sobota

Původně levicový tramping se po únoru 1948 stahuje do opozice a stává se pravicovým, protirežimním. Je to jediné hnutí, které se nepodařilo zařadit do Národní fronty. Silové orgány cítí nebezpečí – podle názoru StB jsou trampové dobře vystrojeni, dovedou přežít v přírodě, jsou schopni shromáždit se na určitém místě během několika hodin... na Ministerstvu vnitra ČR vzniká program na zastrasování, potlačování a provokování trampů k vystoupením proti režimu. Začíná „pendrekiáda“ 50. a 60. let, která končí až Pražským jarem. Vznikají trampské protestsongy. Nejznámějším brutálním zásahem bezpečnostních sil a milicí byl Krvavý potlach u Jetřichovic v roce 1963. Pozitivní roli v usměrňování názorů veřejnosti sehrává týdeník Mladý svět. A v bechyňské keramické průmyslovce se setkávají Karel Kryl, Viktor Sodoma i Miki Ryvola, v té době už šerif osady Zlatý klíč. A právě tato osada sehrála v 60. letech mimořádnou roli.

Zatracenej 7. Listopad

Ze světa k nám dorazil fenomén té doby – autostop. Přichází uvolnění 60. let, režisér Pavel Brezina natáčí dokument Potlach, v němž hrají členové Zlatého klíče v čele s bratry Ryvolovými, Kapitán Kid, Jan Kristfák Čapek, a do lesa je autostopem dovezeno piano, aby tak bylo dokumentováno, že je to typický trampský nástroj... Pavel Brezina ještě stačí v ČST natočit Dobrodružství šesti trampů. Začínají vycházet trampské časopisy, z Brna se ozývá první trampské rozhlasové vysílání, znovu vycházejí Rychlé šípy a nové díly kreslí bandžista Greenhornů Marko Čermák. Trampové mohou nahlas říct, kolik generací svým mravním étosem oslovilo dílo Jaroslava Foglara. Obnovuje se Junák, trampský Jack London Club, vzniká Česká tábornická unie – a v polovině roku 1970 ta hra na demokracii končí. To jaro bylo příliš krátké.

Když mi pod nohama duní země

Na konci padesátých let píše své první písničky Wabi Ryvola i Kapitán Kid. Postupně nastupuje moderní trampská píseň, ovlivněná soudobými hudebními i myšlenkovými trendy. Nastupující tramskou generaci reprezentuje Zlatý klíč, Wabi Ryvola rychle vyrůstá v silnou a přitažlivou osobnost. Mladé tvůrce už neoslovuje odkaz předchozích generací, ale Kainar, Voskovec s Werichem... Na šumavské samotě vzniká Fort Hazard, sídlo Zlatého klíče, Kapitán Kid objevuje na vrcholu Jizerských hor svůj Island, camp ověnčený písněmi i povídkami. Tehdy se k němu putovalo bezlesou pustinou celou noc, dnes tam za chvíli vyjedete autem po asfaltce, ale tak je to se vším.

To vše ovlivňuje nastupující tramskou generaci, ale blíží se střet se „starotrampy“. Ministerstvo vnitra eviduje jen v českých zemích na dvě stě tisíc trampů.

Kanada

Počínaje srpnem 1968 odcházejí tisíce trampů do emigrace. Nevědí, že je to nadlouho, navždy. Odjíždějí s usárnami podívat se do světa, kam jsme dřív nemohli. A až odtáhnou Rusáci, protože svět to tak nenechá, pak se vrátíme. Ani se vlastně moc neloučí. V tuzemsku nastupuje normalizace a pokračuje celostátní akce Hanibal, namířená proti trampům. Jak říká Miki Ryvola, v trampech se usazuje komplex. Z tohoto hnutí se stává způsob vnitřní emigrace, svůj Yukon, svou Kanadu, hledají doma. Vzniká hnutí Divných ptáků, sdružující špičky trampské hudební a literární scény. Je bedlivě sledováno StB, mezi kamarády na život a na smrt jsou dva agenti tajné policie.

Po pádu železné opony se oba proudy trampingu, zahraniční a domácí, zase spojují. Potkávají se na celosvětových potlačích, sjeli spolu Yukon i řeku Teslin... Obnovují se dávná přátelství, ale řady trampů řídnou.

Běžte s tou operou na Portu

V roce 1967 vzniká v Ústí nad Labem převážně trampský festival Porta, v němž se ale stále rychleji prosazují nové žánry – country, folk... V rychlosti vývoje např. zasloužilý Spirituál kvintet soutěží v kategorii Country and Western a Vladimíra Mertu, který se objevuje jako host na Portě, není kam zařadit. Zatím. U trampských ohníčků v povodí Berounky se dávají dohromady příští Greenhorns, pro které je – jak dnes říká Honza Vyčítal – i moderní trampská píseň málo. A v roce 1969 vzniká na Portě otevřený konflikt mezi starými a mladými trampedly. Je dost nechutný, veřejně propíraný: „starotrampové“ hájí svůj monopol na to posoudit, co je a není trampské. Porta roste v ojedinělý fenomén svobody, pravdy, lásky, každý večer je v hledišti na třicet tisíc diváků... Převažují trampské kostýmy, ale v publiku nejsou jen trampové, těch je tam stále méně. Listopadová revoluce roku 1989 podle některých názorů začala na jaře na Portě v Plzni. Dělo se něco, co už nešlo zastavit.

Jako v rezervaci

Vypadá to, že tramping si dále udržuje opatrný odstup od veřejného dění. Přes 40 let trvá literární soutěž Trapsavec, scházejí se řezbáři, trampové se navštěvují na potlaších... Po listopadu se toto hnutí stává předmětem výzkumu i zájmu muzejníků. Vznikají stálé muzejní expozice, Čechami i Slovenskem putuje Mobilní trampské muzeum, studenti Západočeské univerzity v Plzni bádají v místě zaniklých osad... Co bude dál? Zahyne tramping, ta ojedinělá hra na svobodu, s příchodem svobody? V americkém Texasu má být definitivně poslední celosvětový potlach v roce 2018, pak ho už nebude mít kdo dělat. Co bude dál?

Zvláštní znamení touha // námět a scénář: Fedor Skotar // průvodce pořadem: Fedor Skotar // dramaturgie: Jana Hádková // komentář: Stanislav Wabi Daněk // střih: Jan Svoboda // vedoucí produkce: Jana Vokrouhliková // kamera: Karel Slach // režie: Václav Křístek // manažer realizace: Petr Morávek // manažer vývoje: Daniel Růžička

Kontakt pro média:

Michal Prokeš
604 689 633
michal.prokes@ceskatelevize.cz

Fotoservis:

Pavel Král
pavel.kral@ceskatelevize.cz
<ftp://ceskatelevize.cz>